

TÜRKÇEDE EDİMSSEL BELİRLEYİCİLER OLARAK *HAYIR* VE *YOK*: SÖZLÜ TÜRKÇE DERLEMİ'NDEN BULGULAR¹

Serap Altunay² , Yeşim Aksan³

Mersin Üniversitesi

Öz: Edimsel belirleyiciler sözlü iletişimde işlevsel anlamda görev yapan, söylem içerisinde bilgi akışını sağlamanın yanı sıra konu değiştirme, bağdaşıklık, konuşma sırası alma stratejisi, onarım vb. gibi farklı işlevlere sahip olan sözcüklerdir. Türkçede söylem belirleyicilerini edimbilim ve konuşma çözümlemesi çerçevesinde ele alan çalışmalar yaygınken, Türkçede olumsuzlama işaretleyicilerinin söylemsel ve işlevsel özelliğine değinen çalışmalar sınırlıdır. (Gezegin, 2012). Bu araştırma Türkçede bu zamana kadar durum bağlamı ve edimsel yorumlama kavramlarına değinmeden sadece olumsuzlama işlevi dikkate alınarak incelenen dilbilimsel birimlerden *yok* ve *hayır*'ı edimsel belirleyiciler olarak kabul edip, bu iki edimsel belirleyicinin söylemsel işlevlerini ortaya çıkarmayı amaçlamaktadır. Bu bağlamda, konuşma çözümlemesi ve işlevsel-edimbilim yaklaşımı

¹ Bu çalışma S. ALTUNAY'ın Discourse-pragmatic analysis of negation markers in Turkish: A corpus evidence on pragmatic markers (2017) (Mersin Üniversitesi) isimli yüksek lisans tezinin bir bölümünden oluşmaktadır.

² Mersin Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, İngiliz Dili ve Edebiyatı Bölümü, serapaltunay@gmail.com

³ Mersin Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, İngiliz Dili ve Edebiyatı Bölümü, yesim.aksan@gmail.com

Makale gönderim tarihi: 12 Eylül 2018; Kabul tarihi: 17 Aralık 2018

çerçevesinde bu edimsel belirleyicilerin temsil gücü yüksek bir derlem veritabanı olan Sözlü Türkçe Derlemi (STD) aracılığıyla nicel ve nitel yönlerinin incelenmesi amaçlanmıştır. Sonuç olarak, konu değiştirme, bağdaşıklık, konuşma sırası alma stratejisi, metinsel bağlamda onarım gibi işlevlerin olduğu Metinsel-Bağlamsal alan ve söz-eylem, dayanışma, nezaket stratejisi gibi işlevlerin olduğu Etkileşimsel-Anlatımsal alan olmak üzere iki işlevsel alan göz önüne alınarak derlemden yapılan inceleme *hayır* ve *yok* edimsel belirleyicilerinin çok işlevli iletişimsel görevleri yerine getirdiğini göstermiştir.

Anahtar sözcükler: *Edimsel belirleyiciler, hayır, yok, Sözlü Türkçe Derlemi (STD), Türkçe, konuşma çözümlemesi*

HAYIR AND YOK AS PRAGMATIC MARKERS IN TURKISH: FINDINGS FROM SPOKEN TURKISH CORPUS

Abstract: Pragmatic markers (PM) are linguistic items in “talk-in-interaction” performing not only functions peculiar to that grammatical category but also various pragmatic functions such as topic shift, coherence, turn taking strategy, repair and etc. within the context of communication. Even though pragmatic markers in Turkish have also been the focus of some recent studies, negation markers on the propositional level *hayır* and its correspondent *yok* have not been investigated in spoken Turkish discourse within the framework of pragmatics and conversation analysis yet. The present study draws on *hayır* and *yok* as pragmatic markers in Turkish which have, thus far, been examined by paying attention to the only negation function without considering the notions of context of situation and pragmatic interpretation. In this sense, this study aims at identifying qualitative and quantitative aspects of *hayır* and *yok* as pragmatic markers in Turkish spoken conversational discourse through a representative corpus-database, the Spoken Turkish Corpus (STC) within the analytic framework of conversation analysis and functional-pragmatic approach. Hereby, detailed analysis on these PMs from the STC showed that *hayır* and *yok* as pragmatic markers carry a complex conversational workload, and namely appear to have both textual and interactional uses, most of the time simultaneously.

Key words: *Pragmatic marker, hayır, yok, Spoken Turkish Corpus (STC), conversation analysis*

1. GİRİŞ

1960'lı yıllarda sesin yazıya göre önceliğinin kabul edilmesinin ardından ortaya çıkan İşlevsel Edimbilim Kuramı (ing. Functional Pragmatics) tümcelerın yapısal özelliklerinin incelenmesi anlayışını yetersiz görerek, dilsel birimlerin doğal konuşma ortamındaki işlevlerinden yola çıkılarak çözümlenmesi gerektiğini savunur.

Buna bağılı olarak, sözlü dil kapsamında yapısal yaklaşım odaklı çalışmalar azalarak yerini İşlevsel Yaklaşım odaklı sözce incelemelerine bırakır. Bu çalışmalarda söz-eylem kuramı, söylem çözümlenmesi yaklaşımı, bağdaşıklık kuramı, konuşma çözümlenmesi kuramı gibi pek çok kuram ve yaklaşım ön plana çıkmıştır. Bu yaklaşım ve kuramlar çerçevesinde son zamanlarda dilbilimde edimsel/söylem belirleyiciler (EB) (İng. pragmatic markers/discourse markers) üzerine yapılmış ve yapılmakta olan birçok çalışma görebiliriz (Aijmer, 1986, 2002; Schegloff, 1992; Schiffrin, 1987, 1994; Jefferson 1984; Juker & Smith, 1998; Lee-Goldman, 2011; Lenk, 1998; Fischer, 2000; Östman, 2006; Siegel, 2002).

Bu çalışmada edimsel belirleyiciler olarak kabul ettiğimiz *yok* ve *hayır* dilsel birimlerinin Türkçede genellikle yazı dilinde betimlenen işlevlerine baktığımızda; 'hayır'ın olumsuzlama işaretleyicisi, olumsuz cevap verme edatı, pekiştirme edatı olarak; 'yok'un ise olumsuzlama işlevinin yanı sıra bağlaç olarak işlevi dikkat çekmektedir. Ayrıca bu dilsel birimlerin Türkçede olumsuzlama belirleyicileri ve sözcüksel olumsuzluk bağlamında incelendiği, yapılan çalışmaların özellikle biçim ve yazı dili üzerine yoğunlaştığını, ancak bu dilsel birimlerin sözlü dilde söylemsel ve edimsel işlevlerine değinen çalışmaların sınırlı sayıda olduğunu söyleyebiliriz (Tura, 1981; Taylan, 1986; Özmen, 1997; Korkmaz, 2003; Emeksiz, 2006).

Bu bağlamda; bu araştırmanın temel amacı Türkçede bu zamana kadar genellikle *durum bağlamı* ve *edimsel yorumlama* kavramlarına değinmeden sadece olumsuzlama işlevi dikkate alınarak incelenen *yok* ve *hayır* dilsel birimlerinin konuşma çözümlenmesi ve işlevsel-edimbilim yaklaşımı çerçevesinde birleşen bütüncül bir yöntemle sözlü dilde etkileşimsel işlevlerini betimlemektir.

Yazı aşağıdaki biçimde düzenlenmiştir: 2. bölümde alanyazını gözden geçirecek ve konuşma çözümlemesi, söylem belirleyicileri konusunda yapılan bazı çalışmalar özetlenecektir. 3. Bölümde veri ve yöntem tanıtılacaktır. 4. bölüm bulgular ve yorumlara ayrılmıştır.

2. KURAMSAL ÇERÇEVE

Bu bölümde veri çözümlemede kullanacağımız yaklaşımlar ve edimsel belirleyiciler için yapılmış benzer çalışmalar özetlenmektedir.

2.1. KONUŞMA ÇÖZÜMLEMESİ

Toplumsal yaşamın temeli olan sosyal etkileşim (İng. social interaction) günlük yaşamımızdaki bütün sözlü ve sözsüz davranışlarımızı içerir (Sacks, Schegloff ve Jefferson, 1974). Bu etkileşimin en temel birimi olan 'konuşma' birbirleriyle sözlü ve/veya sözsüz iletişim araçları ile etkileşime geçen iki veya daha fazla katılımcı gerektirir. Konuşmanın başından sonuna dönüşümsel bir dinleyici/konuşmacı rolünü oynayan katılımcılar bir konu veya konular dizisi hakkında belirli bir sırayla konuşurlar ve bağlamsal olarak kurulmuş sosyal düzenlemelere göre bu söz sırası ve dizi düzeninin sürdürülmesi, konunun sürdürülmesi veya değiştirilmesi belirli bir ölçüde işbirliği gerektirir. Katılımcılar açısından amaç ne olursa olsun konuşma genellikle kibar sosyal etkileşim amacına hizmet eder. Bu sözlü etkileşimin yapısı, türü ve ortamı ne olursa olsun katılımcılar bu etkileşim içerisinde bilgi paylaşmanın yanı sıra teşekkür etme, rica etme, özür dileme, eleştirme, tartışma, anlaşma vb. sosyal eylemler sergiler ve sosyal kimlikler yaratırlar (Schegloff, 1987, s. 207). Kültürler, sosyal gruplar ve kurumlar arası insan ilişkilerinin nasıl başlayıp nasıl sürdürüldüğü, kurumların insanlararası etkileşimi nasıl şekillendirdiği ve kendisini nasıl sürdürüp, dönüştürdüğü bilgisini içeren bu toplumsal pratiklerin dinamiklerini betimlemek ve çözümlemek doğal konuşmaların (İng. naturally occurring talk) sistemli ve bilimsel incelenmesi ile mümkündür. Bu bağlamda, Konuşma Çözümlemesi (KÇ) araştırmacıların öznel varsayımlarından uzakta deneysel kanıtı merkezine alan, doğal konuşmaları dolayısıyla sözlü iletişim öğelerini temel veri ve yöntem olarak kullanan, sözlü etkileşimin ve bağlamın tüm ayrıntılarını çözümlenmeye dahil edebilen sistemli bir araştırma yöntemidir.

Sosyoloji alanı içindeki budunyöntembilim (İng. ethnomethodology, Garfinkel, 1967) ve Goffman (1983)'ın sembolik etkileşimcilik üzerine öğretileri olmak üzere iki gelenekten temellerini alan KÇ yöntemi ilk olarak sosyolog Harvey Sacks (1992) tarafından ortaya atılıp, Emanuel Schegloff ve Gail Jefferson (1974) tarafından geliştirilmiştir. KÇ yöntemi, konuşmanın sistematik olarak tasarlanıp yapılandırıldığını ve düzenlendiğini, konuşmanın bağlamdan etkilenip ayrıca bağlamı şekillendirdiğini varsayarak belirli bir takım ilkeler aracılığıyla duraksama, tonlama, örtüşme, konuşma hızı, uzatılmış sözcükler ve bakış ve gülme gibi sözel olmayan unsurları da içeren etkileşimin son derece ayrıntılı betimlenmesini sağlamaktadır. Buna göre, etkileşimli davranışın bu ayrıntılı betimlenmesi veri olarak belirlenen ses/görüntü kaydının dikkatli bir şekilde ve yorum eklenmeden ölçünlü bir transkripsiyonunu gerektirir. KÇ, bu veri toplama yöntemini benimseyerek i) sıra düzeni (İng. turn design), ii) dizi düzeni (İng. sequence organization), iii) onarım (İng. repair organization), iv) tercih düzeni (İng. preference organization) olmak üzere konuşma içerisindeki bu dört etkileşimsel düzenleme arasındaki bağlantılara odaklanır ve herhangi bir sosyal eylemin konuşma düzenlemeleriyle nasıl ortaya çıktığını ve öznelerarasılığın nasıl sürdürüldüğünü betimler.

Temel amaçlarından biri konuşmadaki düzenliliği keşfetmek olan KÇ yönteminin bu dört etkileşimsel düzenleme ile ilgili temel kavramlarından kısaca şöyle bahsedilebilir. Konuşmanın temel birimi olan söz veya söz sırası (İng. turn); bir sözcük, sözcük öbeği veya tümce olabilen ve olası sıra geçişi için konum sağlayarak konuşmacıların söz sırasının ne zaman sona erebileceğini tahmin etmesine yardımcı olabilen sıra oluşturma birimi (İng. turn construction unit); söz sırası bitiş noktası olan ve başka bir katılımcının sözü devralabileceği bilgisini veren geçişe veya değişime uygun yerler (İng. transition relevant place) dolayısıyla konuşmada katılımcıların rollerinin nerede ve nasıl değiştiğinin bilgisini içeren söz sırası alma (İng. turn taking) etkileşimsel düzenlemesiyle ilgilidir (Sacks et al. 1974). İkinci etkileşimsel düzenleme olan dizi düzeni (İng. sequence organization) etkileşimde söz sırasının ve aynı zamanda belli tür söz eylemlerin dizilişi ve bir araya gelmesinin kendine özgü kurallı yapıları olması ile ilgilidir. Bu kurallardan en önemlilerinden biri söz ardışıklığı yani sıralı çifttir (İng. adjacency pair) ve buna bağlı olarak sıralı çiftin ilk kısmı (İng. first pair part) ilk olası tamamlama noktasında sıralı çiftin ikinci kısmının (İng. second pair part) üretimini gerektirir (Sacks,

1992, s. 96). Etkileşimler incelendiğinde selamlaşmalar, soru-cevap ardışık ikilikleri gibi bu söz ardışıklığı her zaman vardır. Bir diğer etkileşimsel düzenleme konuşma sırasında ortaya çıkan duyma, anlama ve kabul-edilebilirlik sorun kaynaklarını çözmek için katılımcılar tarafından kullanılan bir mekanizma olan onarım (İng. repair organization)'dır (Markee, 2000).

Onarımın dizi içindeki konumu ve onarımın kim tarafından başlatıldığı, yapıldığı onarımın nasıl işlediğini anlamak için önemlidir. Onarımın dizi içinde aynı söz sırası onarımı, geçiş alanı onarımı, ikinci konum onarımı, üçüncü konum onarımı olmak üzere 4 konumu vardır; ayrıca, onarımın kim tarafından başlatıldığına bağlı olarak 4 farklı onarım türü söz konusudur. Bunlar; i) konuşmacının sorunu kendisinin görüp kendisinin çözdüğü *kendi başlatımlı kendi onarım* (İng. self-initiated self-repair), ii) konuşmadaki sorun kaynağını alıcının görülmesini sağladığı ve konuşmacının sorunu çözdüğü *alıcı başlatımlı kendi onarım* (İng. other-initiated self-repair), iii) konuşmacının sorun kaynağının görülmesini sağladığı ve alıcının bu sorunu çözdüğü *kendi başlatımlı alıcı onarımı* (İng. self-initiated other-repair), iv) konuşmada sorun kaynağının görülmesinin de çözülmesinin de alıcının sağladığı ve konuşmada genellikle nadir gerçekleşen *alıcı başlatımlı alıcı onarımı* (İng. other-initiated other-repair)'dır (Schegloff et al., 1977). Son olarak bu üç etkileşimsel düzeneğin tamamlayıcı parçası olan yeğleme (İng. preference) onarım ve söz sırası alma gibi eylemlerin seçiminde ve yorumlanmasında rol alır (Pomerantz ve Heritage, 2013, s. 210). Örneğin, sıralı çiftin ilk kısmındaki davet ('bu akşam sinemaya gidelim mi?'e yanıt yeğlenen (kabul-'evet harika olur') ya da yeğlenmeyen (red- 'çok yorgunum, gelemem') kategorilerine ait olabilir. Ayrıca Levinson (1983)'ün gözlemlerine göre duraklama, gecikme ve çekinme belirtisi olmadan gerçekleşen yeğlenen yanıt daha öngörülebilirken yeğlenmeyen yanıt ise duraklama, gecikme, çekinme ile birlikte gerekçe ve açıklama içerir.

2.2. EDİMSSEL BELİRLEYİCİLER

Edimsel Belirleyiciler (İng. pragmatic markers), en genel tanımıyla sözlü iletişimde işlevsel anlamda görev yapan, son zamanlarda edimbilim, söylem çözümlemesi, konuşma çözümlemesi gibi alanlarda bütünsel bir yaklaşımla incelenen dilsel birimlerdir. Diğer sözcük türleri gibi tek bir sınıfa ait olmadığı için tanımlama ve sınıflandırmada çeşitlilik gösteren EB'ler için bu zamana kadar bağlaç (İng.

connectives, Crystal & Davy, 1975; Blakemore, 1987; Bazzanella, 1990), edimsel edat (İng. pragmatic particles, Östman, 2006), akıcılık belirleyicileri ve stratejileri (İng. fillers, hedges, fumbles, Edmonson, 1981), duraksama belirleyicileri-söylem bölümleri belirleyicileri (İng. hesitation phenomena, starters, cajolers, boundary markers, Sinclair, 1991), söylem edatları/uzlaşım ve iltifat belirleyicileri (İng. conversational greasers, gambits, compromisers, discourse particles, Schourup, 1999), söylem belirleyicileri (İng. discourse markers, Schiffrin, 1987), etkileşimsel belirleyiciler (İng. interactional markers, Roulet, 1980; Ruhi, 2012) gibi farklı kavramlar ortaya atılmıştır.

Sözlü dilde farklı etkin işlevleri olan bu dilsel birimlerin araştırılmasında alanyazında bütünlüğün sağlanması için bir üst terim olarak edimsel belirleyiciler (İng. pragmatic markers) (Fraser, 1996) önerilmiştir.

Edimsel belirleyiciler üzerine yapılan çalışmalarda; i) herhangi sözcük türüne ait dilbilimsel birimlerin sadece o sözcük türüne özgü işlevlerinin olmadığı, ii) bu dilbilimsel birimlerin bildirişim düzeyinde; konuşma konusunu sürdürme/değiştirme/üstünde durma, hata düzeltme ve onarım, konuşma sırası tutma/alma gibi konuşmanın başlıca düzenleyici birimlerini de içine alan pek çok farklı işlevlere sahip olduğu gözlenmiştir (Aijmer, 1986, 2002; Schegloff, 1992; Schiffrin, 1987, 1994; Lenk, 1998; Fischer, 2000; Östman, 2006; Siegel, 2002).

Alanyazında yapılan çalışmalar genellikle bu dilsel birimlerin çokça araştırılan önermesel işlevinden ziyade iki temel üst işlev üzerine yoğunlaşmıştır. Bunlardan ilki sözlü dilin ya da yazılı metnin (söylemi başlatma/söz sırası tutma/alma, konuyu değiştirme, eski konu ile yeni konu arasında bağ kurma vb gibi) düzenleyici işlevlerini kapsayan *Metinsel İşlevler* iken, ikinci temel üst işlev destekleyici geri bildirim, onay-kabul-ret gibi uzlaşım belirleyicileri, en genel anlamda bildiğimiz yanıt/tepki verme gibi konuşma ile ilgili edimler, destekleme/dayanışma/incecik stratejilerini kapsayan *Kişilerarası/Etkileşimsel İşlevler*dir.

Bu çalışmada edimsel belirleyici olarak kabul ettiğimiz dilsel birimlerden *yok* ve *hayır*'ın (İng. 'no') Türkçe alanyazında çoğunlukla yazı dilindeki işlevleri incelenmiştir. Bu işlevler öncelikli olarak

olumsuz cevap verme ve pekiştirmedir. Ayrıca ‘yok’un bunların yanı sıra bağlaç olarak işlevi de vardır.

[294]	ISA000058 [v] ISA000058 [c]	oluyor yani. ((1.4)) e ((0.1)) çünkü insan kendini kötü (fast, softly)
[295]	ISA000058 [v] ISA000058 [c]	hisseder yani. ben hep onun bşeyini kullanacağım. ((0.7)) kullanıcam
[296]	ISA000058 [v] ZEY000073 [v]	ama o benim ((1.1)) hiçbirşeyimi iste kullanmıyor falan. çık hayır. bu b
[297]	ISA000058 [v] ZEY000073 [v]	((0.1)) hah! • iste yani • o kendisi... ((0.2)) encillik.

Şekil 1. STD’den kesit ‘hayır-onaylama işlevi’

Ancak, yukarda STD’den alınan kesitten de anlaşılabilceği gibi (bkz. şekil 1) burada ‘hayır’ın yazı dilinde betimlenen bir soruya yanıt verme, olumsuzlama veya pekiştirme işlevlerinden herhangi birini gösterdiğini söyleyemeyiz; ancak burada olumsuzlama işlevinin tam aksine bir onaylama işlevi olduğunu gözlemlemek, bu ve benzeri dilsel birimlerin sözlü dilde söylemsel ve edimsel işlevlerinin incelenmesinin önemini göstermektedir. Nitekim, son zamanlarda farklı dillerde (özellikle İngilizce, Japonca ve Mandarin Çincesi dilleri vb.) hayır ve vb. (İng. ‘no’ and its counterparts) dilsel birimlerin sözlü dilde söylemsel ve edimsel işlevlerine değinen çalışmalar (Schiffrin, 1987; Brinton, 1996; Fraser, 1996; Castro, 2009) derlendiğinde karşımıza Tablo (1) çıkar.

Tablo 1. ‘hayır’ ve vb. dilsel birimlerin farklı dillerdeki işlevleri

Önermesel İşlev	Metinsel İşlev	Etkileşimsel/Kişilerarası İşlev
Olumsuzlama	Konu sunma/konu değiştirme	Söz sırası alma anlaşmazlığının çözümü (İng. turn-taking conflict resolution) sıra tutmak/almak
Reddetme/iddiayı çürütme/Kabul etmeme	Ayrıntılandırma	Yanlış anlaşılmanın yönetimi (İng. misunderstanding management) Düzeltilme/açıklama
Meşrulaştırma/Kabul onaylama	Kendi kendine soru sorma/kendini düzeltme	Yüz sakınımı/riski engelleme (İng. face-saving, hedging)

<i>Önermesel İşlev</i>	<i>Metinsel İşlev</i>	<i>Etkileşimsel/Kişilerarası İşlev</i>
Ricaya yanıt verme	Gözden geçirme	Dayanışma yönelimli yumuşatma (İng. solidarity orientation, mitigation)
Bilgi almak üzere sorulan soruya yanıt verme	Ciddiyetin sürdürülmesi /konuya geri dönme	Kaçınma (İng. Evasion)

Ancak, Türkçede bu dilsel birimlerin sözlü dilde söylemsel ve edimsel işlevlerine değinen çalışmaların sınırlı olduğunu söyleyebiliriz (Gezeğin, 2012).

Alanyazındaki bu boşluktan yola çıkılarak; bu çalışmada Türkçe edimsel belirleyicilerinden ‘yok’ ve ‘hayır’ın sözlü dilde etkileşim işlevlerinin KÇ yöntemi çerçevesinde incelenmesi amaçlanmıştır.

3. VERİ VE YÖNTEM

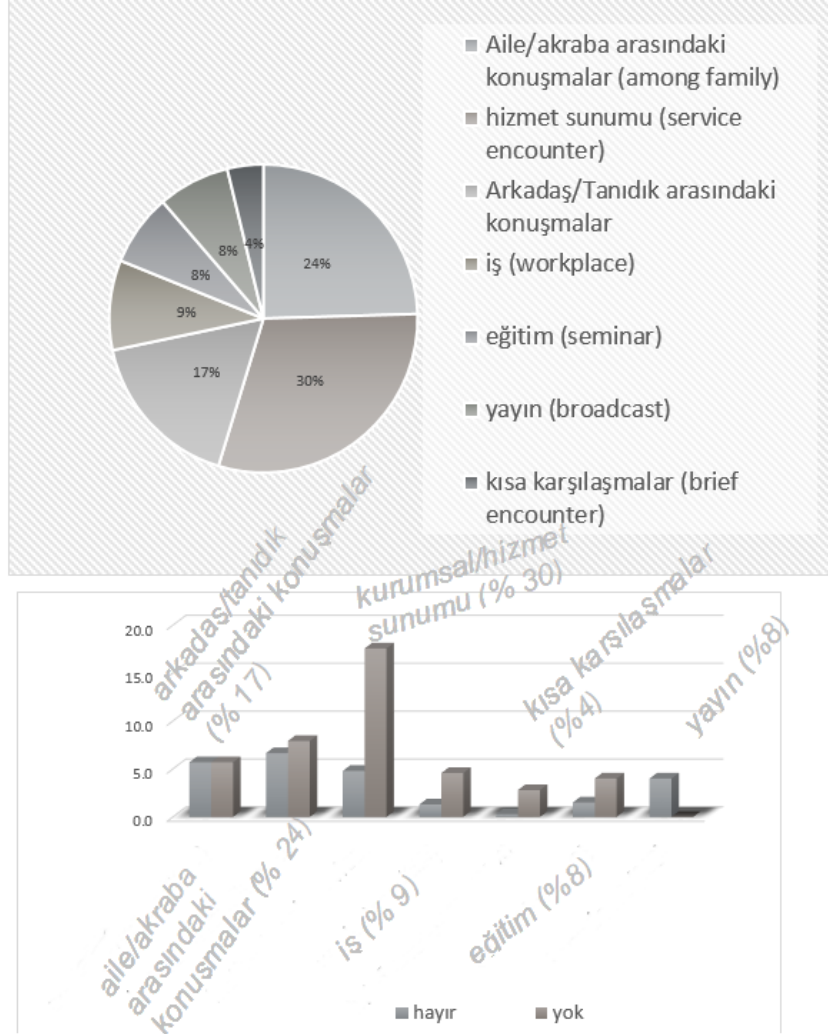
Bu çalışmanın veritabanını, TÜBİTAK 108K283 numaralı proje tarafından desteklenen genel amaçlı, toplumdilbilimsel söz eylem açıklamasına sahip çoklu ortam derlemi olan “Sözlü Türkçe Derlemi” (Ruhi ve diğ., 2010) oluşturmuştur.

Bu derlem 2008-2011 yılları arasında gerçekleşmiş sözlü dil verisi üzerinde, konuşma türü ve bağlamları bakımından sohbet, hizmet alımı karşılaşmaları, ders anlatımları, televizyon ve radyo programlarını içermektedir (Ruhi, 2010). Yaklaşık 20 saat ve 170 bin sözcükten oluşan 107 konuşma üzerinden konuşma çözümlemesi yöntemleri çerçevesinde (Schiffrin, 1985; Schegloff, 1987; Sacks and Schegloff, 1973) çözümleme yapılmıştır. Exmeralda derlem oluşturma araçları kullanılarak oluşturulan bu derlemden 280.000 sözcüklük veri alınarak *hayır* ve *yok* EB’lerin söylemsel özellikleri i) sıra düzeni (İng. turn design), ii) dizi düzeni (İng. sequence organization), iii) onarım (İng. repair organization), iv) tercih düzeni (İng. preference organization) olmak üzere konuşma içerisindeki bu etkileşimsel ve metinsel düzenlemelere göre betimlenmiştir.

Halliday (1994)'in Dizgeli İşlevsel Dilbilgisi (İng. Systemic Functional Grammar) kuramından esinlenerek Traugott (1982) ve Brinton (1996)'un dilin önermesel, metinsel ve etkileşimsel işlevleri çerçevesinde geliştirdikleri edimsel işlevler bir araya getirilerek, *hayır* ve *yok* edimsel belirleyicilerin işlevleri Metinsel/Bağlamsal ve Etkileşimsel/Anlatımsal olmak üzere iki alanda sınıflandırılmıştır. Buna göre, Metinsel/Bağlamsal alanda bağdaşıklık, yerel düzeyde konuşma yönetimi ve metin düzeyinde yanlış anlaşılma yönetimi işlevleri yer alırken; İşlevsel/Anlatımsal alanda konuşma ile ilgili edimler, incelik-dayanışma-yumuşatma stratejileri ve konuşmacı-dinleyici yönetimi düzeyinde yanlış anlaşılma yönetimi işlevleri yer almaktadır.

4. BULGULAR VE YORUM

Bu bölümde ilk olarak STD'den KÇ yöntemleri çerçevesinde çözümlediğimiz *hayır* ve *yok* EB'lerin nicel ve nitel olarak derlem görüntülerinden bahsedilecektir, daha sonra iki temel alanda sınıflandırıp yorumladığımız işlevlerden birkaçına STD'den örnekler verilecektir.

Şekil 2. *hayır* ve *yok*'un STD'de konuşma alanlarına göre dağılımı

Bu bölümde *hayır* ve *yok* edimsel belirleyicilerin derlemde yer alan konuşma alanlarına göre (Şekil 2) ve iki temel alanda sınıflandırdığımız işlevlere göre dağılımı (Şekil 3) incelenecektir.

Şekil 2 STD'de yer alan konuşma alanlarının kendi içinde dağılımını ve *hayır* ve *yok*'un derlemde konuşma alanlarında göre dağılımını göstermektedir. Buna göre; hizmet sunumu (% 30 ile) ve aile/akraba arasında geçen konuşmaların (%24 ile) daha fazla olduğunu

söyleyebiliriz; bu konuşmaları sırasıyla % 17 ile arkadaş/tanıdık arasındaki konuşmalar, % 9 ile iş ortamındaki konuşmalar, % 8 ile yayın ve eğitim alanlarındaki konuşmalar, % 4 ile kısa karşılaşma konuşmaları izler. Şekil 2’de verilen *hayır* ve *yok*’un bu konuşma alanlarına göre dağılımına baktığımızda; arkadaş/tanıdık arasındaki ve aile/akraba arasındaki konuşmalarda *hayır* ve *yok* arasında belirgin bir fark yoktur. Ancak hizmet sunumu, iş ortamındaki konuşmalar, eğitim ve kısa karşılaşma konuşma alanlarında *yok* sıklıkla kullanılırken, *hayır* kullanımı yayın konuşma alanında daha sıktır.

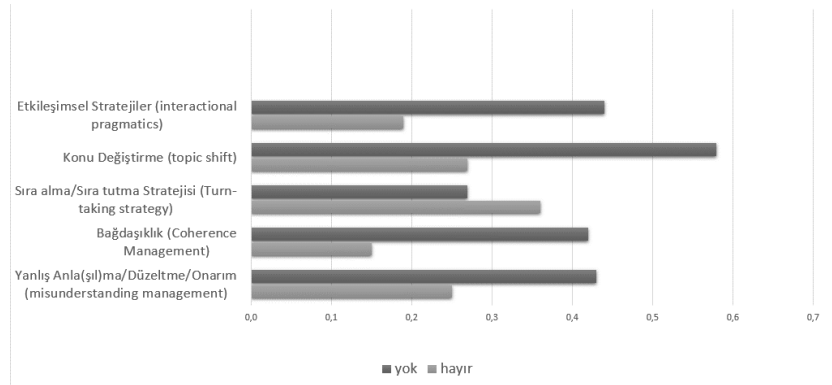
İşlevler	hayır	yok
	<i>KADIN</i>	
Yanlış Anla(şıl)ma/Düzelme/Onarım (Repair-Misunderstanding Management)	13 (9 %)	16 (6 %)
Bağdaşıklık (Coherence Management)	2 (1 %)	6 (2 %)
Sıra alma/tutma-sürdürme (Turn-taking Strategy)	10 (6 %)	9 (3 %)
Konu Değişirme (Topic Shift)	12 (8 %)	24 (9 %)
Etkileşimsel Stratejiler (assent-dissent, declining, response, justifying)	32 (22 %)	84 (32 %)
	<i>ERKEK</i>	
Yanlış Anla(şıl)ma/Düzelme/Onarım (Misunderstanding Management/Repair)	17 (11 %)	19 (7 %)
Bağdaşıklık (Coherence Management)	4 (3 %)	11 (4 %)
Sıra alma/tutma-sürdürme stratejileri (Turn-Taking Strategy)	16 (10 %)	11 (4 %)
Konu Değişirme (Topic Shift)	10 (6 %)	23 (8 %)
Etkileşimsel Stratejiler (assent-dissent, declining, response, justifying)	34 (24 %)	67(25 %)
Total (100 %)	150	270

Şekil 3. *hayır* ve *yok*’un Metinsel/Bağlamsal ve İşlevsel/Anlatımsal alanda işlevlere göre dağılımı

Şekil (3)’te verilen *hayır* ve *yok*’un işlevlerine göre dağılımına baktığımızda; şekil sonunda verilen hayır için 150 ve yok için 270 toplam değerler derlem içinde ham sıklığı göstermektedir. Parantez içindeki değerler yüzdeye oranlanmış sıklık değerini verirken, diğer değerler hayır ve *yok*’un kendi içindeki ham sıklık dağılımını

göstermektedir. Buna göre; % 48 ile *hayır* ve % 58 ile *yok* sıklıkla etkileşimsel stratejiler işlevlerini yerine getirirken; *hayır*'ın işlevlere göre dağılımı % 20 ile yanlış anlaşılma stratejileri; % 16 ile konuşma yönetimi-söz sırası alma/tutma stratejileri; % 14 ile konu değiştirme ve % 4 ile bağdaşıklık şeklindedir. *yok*'un işlevlere göre dağılımına baktığımızda % 17 ile konu değiştirme ilk sırada yer alırken, % 13 ile yanlış anlaşılma yönetimi, % 7 ile konuşma yönetimi-söz sırası alma/tutma stratejileri ve son olarak % 6 ile bağdaşıklık izlemektedir.

Buna göre; bu iki dilsel birimin normleştirilmiş sıklıklarına göre Şekil 4'te özetlendiği gibi işlev dağılımına bakacak olursak *yok*, başta konu değiştirme ve etkileşimsel stratejiler işlevleri olmak üzere tüm işlevleri sıklıkla gösterirken, *hayır*'ın konuşma yönetimi-söz sırası alma/tutma/sürdürme işlevleri için sıklıkla kullanıldığı dikkat çekmektedir.

Şekil 4. *hayır* ve *yok*'un Metinsel/Bağlamsal ve İşlevsel/Anlatımsal alanda işlevlere göre normleştirilmiş dağılım grafiği

4.1. METİNSEL/BAĞLAMSAL ALANDA HAYIR VE YOK

Bu alanda *hayır* ve *yok*'un konu değiştirme/sürdürme/detaylandırma işlevlerini de içine alan bağdaşıklık işlevi, yanlış anlaşılma yönetimi bağlamında düzeltme/ onarım işlevleri, konuşma sırası alma / başlatma /tutma işlevleri gözlenmiştir.

Bu alanda gözlenmiş aşağıdaki 4 kesiti inceleyelim.

(1) Kesit 1: yanlış anlaşılma bağlamında düzeltme ve onarım işlevi
085_090930_00130 (Arkadaşlar arası konuşmalar)

OKA ile GUR OKA'nın son dövmesi ile ilgili konuşurlar.

	OKA000347 [v]	ondan sonra hani iki yüz elli falan diye konuştuk. ((0.3))
[38]	OKA000347 [v]	sonra dedi yok yani. dedi hani. ben dedi.
	OKA000347 [c]	((softly, change in tone of voice)) ((fast))
[39]	OKA000347 [v]	ü yüz/ yüz elliyi sonra verecektim dedi! ((0.1)) onu dedi.
	OKA000347 [c]	vercektim
	GUR000348 [v]	(çıkıyor mu)?
[40]	OKA000347 [v]	sonraya hani ((0.2)) bay/ ((0.3)) ilerde dedi hani. ((0.3))
[41]	OKA000347 [v]	başka bi şekil hoşuna giderse falan dedi. ((0.2)) onu da
[42]	OKA000347 [v]	üstüne falan yaparız bi (şekilde). çık
	OKA000347 [c]	((softly))
	GUR000348 [v]	çık mıyor mu? ((0.6))
[43]	OKA000347 [v]	aga çıkıyor! • hayır. çıkı/ ((0.1)) çıkıyor da! ((0.2))
	OKA000347 [c]	((loudly))
	GUR000348 [v]	(niçin)? ((louder))
[44]	OKA000347 [v]	çiktir/ yani çıkartması yaptırmadan • on kat daha zahmetli
	OKA000347 [c]	
[45]	OKA000347 [v]	ve daha maliyetli. ((0.7)) atıyorum bi milyara... bu dövme

Kesit 1 *hayır*'ın yanlış anlaşılma bağlamında düzeltme ve onarım işlevini örneklemektedir. 42. satırda OKA ile GUR arasında başlayan soru-yanıt sıralı çiftini görüyoruz. Burada olumsuz cevap verme işaretleyicisi *çık* sıralı çiftin ikinci kısmını oluştururken, ((0.6))'lık bir duraksamadan sonra bir önceki olumsuz ve yanlış yanıt konuşmacının kendisi tarafından *hayır* ile düzeltilip arkasından açıklama getiriliyor.

(2) Kesit 2: konuşmanın metinsel düzenlenmesi bağlamında konu sürdürme/detaylandırma işlevi '*hayır*'

061_090622_00020 (Aile ve akraba arasındaki konuşmalar)

ZEY oğlu ISA'nın davranışlarını eleştirir ve ISA kendini savunur.

[233]	ISA000058 [v] ZEY000073 [v]	öğrendim yani. hatta hal a ee terlik yok ya ni daha kirli bırakıyor ((XXX))
[234]	ISA000058 [v]	doğru dürüst • benim. _yani iki tane de/ bi tane o kırık şey
[235]	ISA000058 [v] ZEY000073 [v]	var/ sandalet var. _onu giyiyorum terlik diye. ((inhales)) e sana bundan
[236]	ISA000058 [v] ZEY000073 [v]	((0.1)) hangisinden? verdik bi tane. _şu mavilerden. ((0.3))
[237]	ISA000058 [v] ZEY000073 [v]	Alla h bilir ne oldu? ((1.1)) yurttta öyle her şu babanın giydiği.
[238]	ISA000058 [v] ZEY000073 [v]	şey kaybolabilir yani. _((short laugh))' ((XXX)) hayır. işte şey
[239]	ISA000058 [v] ZEY000073 [v]	çıkma... ki/ • değilsin. ((0.5)) e eşyalarına sahip çıkmayı bilmiyor...
[240]	ISA000058 [v]	keşke kimse çıkmasa. ((0.4)) öbür türlü daha kötü. ((0.1))

Kesit (2)'de, 238. satırda geçen *hayır* öncesi ZEY ve annesi tarafından eleştirilen ISA arasında eleştiri-çürütme/kendini savunma sıralı çifti bağlamında birbirini takip eden bir dizi art genişletme (İng. post expansion) gözlenmektedir. 237. ve 238. satırlarda ISA'nın gülme ile kapattığı kendini savunma dizisi ZEY'in *hayır* ile başlayan ve art genişletmeyi tekrar başlatan sözü bu kez devam eden ISA'nın davranışları konusunu farklı bir noktaya getirerek konuyu sürdürmektedir.

Aynı şekilde, Kesit (3)'de de konuyu devam ettirme/sürdürme işlevi söz konusudur. Burada HAR tuttuğu takımın son maçında kalecinin performansını eleştirmektedir ve MUR HAR'a katıldığını bir dizi geri bildirim ve yansıtmaları içeren sözleri ile (*e tabi, doğru, vallahi ya*) ile sezdirir. Satır 51'de ((0.5))'lik bir duraksamadan sonra *cık* sesi ile başlatılan ve 'yok abi yok' diye devam ettirilen söz sırası HAR'ın konu sürdürme eylemine işaret etmektedir. Bir önceki söz dizisinde konu kaleci iken bu kez konunun diğer oyuncuların performansı ile ilgili oluşu 'yok'un konunun farklı bir noktasına değinerek konuyu sürdürme işlevini örnelemektedir.

(3) Kesit 3: konuşmanın metinsel düzenlenmesi bağlamında konu sürdürme/detaylandırma işlevi '*yok*'

073_091109_00128 (İşyerindeki konuşmalar)

MUR ve HAR futbol oyuncularının performanslarını eleştirir.

	HAR000339 [v]	yemin ediyorum ya. ((0.1)) gelen lap içerde.
	MUR000340 [v]	a vallahi ya!
[47]	HAR000339 [v]	ğiden lap içerde. ((0.2)) şans var adamın. ((0.4)) diyor/
[48]	HAR000339 [v]	e spo r yorumcuları şey diyor işte/ yenilme/ yenilecek gol.
	MUR000340 [v]	evet.
	MUR000340 [c]	((softly))
[49]	HAR000339 [v]	• ee! bu gol karşı karşıya. ğne yapısın? yani çıkarsa...
	MUR000340 [v]	((0.1))
[50]	HAR000339 [v]	işte çıkardın mı kaleci olacaksın yaa!
	HAR000339 [c]	((loudly)) olucan
	MUR000340 [v]	iş ... çıkardı işte. e eta bi. ((0.3)) doğru.
[51]	HAR000339 [v]	((0.5)) cık! ğ yok abi yok ya. ğ bi tane aldık. ((0.6)) adamı
	HAR000339 [c]	((softly))
	MUR000340 [v]	((XXX))
[52]	HAR000339 [v]	Manisa'dan almak için bir buçuk sene peşinden koştuk.
	MUR000340 [v]	((XXX)) di mi?
[53]	HAR000339 [v]	aldık. • adam aş/ alışıyor İstanbul'da. ğ lay lay lom. •
[54]	HAR000339 [v]	mankenlerle geziyor.

(4) Kesit 4: konuşmanın metinsel düzenlenmesi bağlamında konuşma sırası alma/tutma/başlatma işlevi ‘hayır’
061_090622_00020 (Aile ve akraba arasındaki konuşmalar)
ISA ve ZEY ISA'nın karakteri ile ilgili tartışma içindedir.

	ISA000058 [v]	mı? ğ üstüme gelmeyin. üs tütme gelmeyin
	ZEY000073 [v]	((0.4)) ((puffs))'
	ZEY000073 [c]	((softly))
[123]	ISA000058 [v]	bir. ğ iki... erg enlik mergenlik meselesi
	ZEY000073 [v]	ya ergenlikte anlıyordum seni.
[124]	ISA000058 [v]	değil bu. ((0.1)) benim üst... bana ((inhalation)) ((0.3)) şey
[125]	ISA000058 [v]	yapmayın yani/ hadi şuraya gidiyoruz buraya gidiyoruz
[126]	ISA000058 [v]	falan. ((inhalation)) ya da ben hayır dediğimde bişey...
	ISA000058 [c]	((loudly))
	ZEY000073 [v]	ne kadar basit şey ler bu
	ZEY000073 [c]	((lengthening))
[127]	ISA000058 [v]	hayır. • hayır. ((0.3)) nasıl yani nasıl basit
	ISA000058 [c]	((loudly))
	ZEY000073 [v]	istediklerin be oğlum.
[128]	ISA000058 [v]	şey?
	ISA000058 [c]	
	ZEY000073 [v]	yani aslında senin şu istediklerin ee ((1.0)) çok şey şey.

Kesit 4'e baktığımızda burada Kesit 2'de incelediğimiz bağlam ve yorumlar söz konusudur. ISA'nın eleştirisi karşısında birbirini takip eden

bir dizi kendini savunma sözleri (İng. justifying turns) ailesinin etkinliklerini ve ısrarlarını eleştiren bir söz-eyleme dönüşmüştür. Bu dönüşüm karşısında ZEY'in ISA'yı yatıştırma niyetiyle satır 126'da sözünü keserek (İng. cut off turn) başlattığı söz sırası bu niyeti yanlış anlayıp söz sırasını geri alma niyetiyle 'hayır hayır' ikilemesiyle başlatılan ISA'nın sözü bu satırlardaki örtüşme ile beraber katılımcılar arasında söz sırası alma rekabetini örneklemektedir.

4.1. ETKİLEŞİMSSEL/ANLATIMSAL ALANDA HAYIR VE YOK

Bu alanda *hayır* ve *yok*'un kabul etmeme/ret işlevi, yanıt verme işlevi gibi konuşma ilişkili işlevler, işbirliği/incelik stratejisi bağlamında onaylama, yanıt verme (iltifata yanıt ya da memnuniyet ifadeleri vb.) ve onarım işlevleri gözlenmiştir.

Bu alanda gözlenmiş aşağıdaki iki kesiti inceleyelim.

(5) Kesit 5: konuşmanın etkileşimsel stratejisi bağlamında onaylama işlevi '*yok*'

073_091109_00128 (İşyerindeki konuşmalar)

MUR ve HAR futbol oyuncularının performanslarını eleştirir.

	MUR000340 [v]	((0.9)) ee Ayhan'ı hiç sevmem zaten. ((0.1))
	MUR000340 [c]	((softly))
[61]	HAR000339 [v]	ya ya. ((0.2)) bi de şansımıza baksana. bu sefer Barış
	MUR000340 [v]	((sniffs))
[62+]	HAR000339 [v]	kırmızı kart gördü. haftaya yine Ayhan'la oynayacak.
	HAR000339 [c]	oynuyacak
	MUR000340 [v]	evet.
[63]	HAR000339 [v]	((inhales)) olmasaydı. Mustafa Sarp cezalıydı diye
	HAR000339 [c]	((fast))
	MUR000340 [v]	evet.
	MUR000340 [c]	((softly))
[64]	HAR000339 [v]	Ayhan'ı oynattı. ((inhales)) ((0.3)) ya adam hiç ya. ((0.1))
	HAR000339 [c]	
[65]	HAR000339 [v]	gevik ya. ((0.2)) yok abi yok. ((0.1))
	MUR000340 [v]	• yok. çok kötü Ayhan.
[66]	HAR000339 [v]	bu takımı kaldırmaz. ((0.6)) Diyarbakırlılar
	MUR000340 [v]	((0.4)) evet. (Idris)...

Kesit 5, Kesit 3 ile aynı bağlamda yer almaktadır. Burada HAR'ın belirli futbolcular hakkında olumsuz değerlendirmesine, MUR bir dizi *geri bildirim-yansıtma*lar ve satır 65'te yok ile başlattığı söz sırası aracılığıyla katılmaktadır. Satır 65'teki 'yok' onaylama/katılma işaretleyicisi (İng. acknowledgement token) olarak dikkat çekmektedir.

Bu alanda son örneğimiz olan Kesit 6'ya baktığımızda *hayır*'ın metinsel düzenlemeden ziyade etkileşimsel strateji bağlamında onarım işlevi söz konusudur. MEH ile MUS arasında bir dizi soru-cevap sıralı çiftinin ardından MUS'un konuşmada sözü geçen fakat o sırada katılımcı olmayan biri hakkında imaj zedeleyici sözü ("gayrimeşru", satır 98) üzerine MEH kabalığı (İng. impoliteness) algılayıp, 99. satırda 'hayır' ile söz sırasını alıp incelik bağlamında onarımı/yüz sakınımını gerçekleştirir. Burada, *hayır*'ın kullanımı aynı zamanda diğer incelik stratejisi ve kabalığın sağaltılması/onarımı bağlamında diğer başlatımlı onarıma (İng. other-initiated repair) örnektir.

(6) Kesit 6: konuşmanın etkileşimsel stratejisi bağlamında onarım işlevi '*hayır*'

044_090328_00038 (Aile arasındaki konuşmalar)

MEH uzaktan akrabası MUS'a soy ağacı araştırması için sorular sorar.

[94]	MUS000117 [v]	'dandır babası Mehmet Erbay diye geçiriveriyorlar. ((0.3))
[95]	MEH000116 [v]	bir çocuk mu?
	MUS000117 [v]	simdi (Elif) Koca Ağa var orada. ((0.5)) yani babamla he bir
	MUS000117 [c]	
[96]	MUS000117 [v]	çocuk var ama biri daha var da o geçmemiş. bilmiyorum.
	MUS000117 [c]	geçmeyik bilmiyom
[97]	MEH000116 [v]	((0.7)) tamam. geçmiyor mu olsun onu da yazalım.
	MUS000117 [v]	o s.a.h.t.e.
	MUS000117 [c]	sahta
[98]	MEH000116 [v]	yani önemli olan onun çocuğu. yani.. ((0.4)) hayır öyle
	MUS000117 [v]	onu... onun gayrimeşru.. ((laughs))
[99]	MEH000116 [v]	demeyelim. yani şimdi resmiyete geçmiş geçmemiş o beni
	MUS000117 [v]	((0.3)) he
[100]	MEH000116 [v]	ilgilendirmez. beni şimdi beni
	MUS000117 [v]	aralıkta Müslime'den doğma iki tane kız he
[101]	MEH000116 [v]	daha çok ilgilendiren nokta ne biliyor musun? kim kimin
	MUS000117 [v]	
[102]	MEH000116 [v]	çocuğu kim kimin nesi şimdi akrabayız /onla da akrabayız
	MUS000117 [v]	he
[103]		

5. SONUÇ

Bu çalışmada, 2008-2011 yılları arasında gerçekleşmiş sözlü dil verisine ve toplumdilbilimsel söz eylem açıklamasına sahip derlem veritabanı olan Sözlü Türkçe Derlemi kullanılarak *yok* ve *hayır*'ın sözlü dilde kullanımlarının ardındaki düzen, özgül rol ve işlevleri işlevsel edimbilim kuramı ve KÇ yöntemi çerçevesinde ele alınarak incelenmiştir.

Buna göre; konu değiştirme, bağdaşıklık, konuşma sırası alma stratejisi, metinsel bağlamda onarım gibi işlevlerin olduğu Metinsel-Bağlamsal alan, söz eylem, dayanışma, incelik stratejisi, etkileşimsel bağlamda onarım gibi işlevlerin olduğu Etkileşimsel-Anlatımsal alan olmak üzere iki işlevsel alan göz önüne alınarak KÇ yöntemi çerçevesinde derlemden yapılan inceleme *hayır* ve *yok* edimsel belirleyicilerinin; çok işlevli iletişimsel görevleri yerine getirdiğini çoğu zaman eş zamanlı olarak hem metinsel hem de etkileşimsel işlevleri olduğunu göstermektedir.

Türkçe alanyazında bu zamana kadar sadece olumsuzlama işlevine değinilen *yok* ve *hayır* dilsel birimlerinin, konuşma bağlamını çevreleyen bilgiyi esas alan bir çözümleme yöntemi ve sözlü dilde sergiledikleri dağılım örüntüsü ile birlikte edimbilimsel işlevlerini ortaya çıkarma, tanımlama ve bunları açıklama amacıyla detaylı bir şekilde incelenmiş olması bu çalışmanın özgün yanıdır. Böylece, bu çalışma edimsel belirleyiciler konusuna sağlayacağı katkılarının yanısıra Türkçe için söylem çözümlemesi ve edimbilim alanyazınındaki söylem belirleyicileri kavramına farklı bir bakış açısı kazandırması, derlem temelli dilbilgisi kitabı ve sözlük yazımı çalışmalarına kaynak oluşturması gibi konular ile de Türkçe'de bu alanda çalışma yapacak araştırmacılara yol gösterici olacaktır.

KAYNAKÇA

- Aijmer, K. (1986). Why is actually so popular in spoken English? G. Tottie & I. Backlund (Haz.) içinde, *English in speech and writing: A symposium* (ss. 119-129). Uppsala: Studia Anglistica Uppsaliensia.
- Aijmer, K. (2002). English discourse particles: Evidence from corpus. Amsterdam: John Benjamins.
- Bazzanella, C. (1990). Phatic connectives as interactional cues in contemporary spoken Italian. *Journal of Pragmatics* 14, 639-47.
- Blakemore, D. (1987). *Semantic constraints on relevance*. Oxford: Blackwell.
- Brinton, L, J. (1996). Pragmatic markers in English: Grammaticalization and discourse functions. Berlin and New York: De Gruyter Mouton.

- Castro, C. M. (2009). The use and functions of discourse markers in EFL classroom interaction. *PROFILE*, 11, 57-77.
- Crystal, D. ve Davy, D. (1975). *Advanced conversational English*. London: Longman.
- Edmondson, W. (1981). *Spoken discourse: A model for analysis*. London: Longman.
- Emeksiz, Z. (2006). Discourse functions of negative markers in Turkish. *13th Conference on Turkish Linguistics*. Uppsala: Uppsala University.
- Fischer, K. (2000). Discourse particles, turn-taking, and the semantics-pragmatics interface. *Revue De Sémantique Et Pragmatique* 8, 111-137.
- Fraser, B. (2006). Towards a theory of discourse markers. K. Fischer (Haz.) içinde, *Approaches to discourse particles* (ss. 189-204). Netherlands: Elsevier.
- Garfinkel, H. (1967). *Studies in ethnomethodology*. Englewood Cliffs, NJ: Prentice-Hall
- Gezezin, B. B. (2013). How do we say no in Turkish?: A corpus-based analysis of hayır and cık in Turkish. *Dil ve Edebiyat Dergisi*, 10 (2), 53-73.
- Halliday, M. A. K. (1994). *Introduction to functional grammar*, (2nd Edition). London: Edward Arnold.
- Korkmaz, Z. (2003). *Türkiye Türkçesi grameri şekil bilgisi*. Ankara: Tdk Yayınları.
- Lenk, U. (1998). Marking discourse coherence: Functions of discourse markers in spoken English. Tübingen: Gunther Narr.
- Levinson, S. (1983). *Pragmatics*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Markee, N. (2000). *Conversation analysis*. New Jersey: Routledge.
- Östman, J. O. (2006). Constructions in cross-language research: Verbs as pragmatic particles. K. Fischer (Haz.) içinde, *Approaches to discourse particles* (ss. 237-257). Netherlands: Elsevier.
- Özmen, M. (1997). Türkçede değil kelimesi ve kullanımları. *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı Belleten 1995* (ss. 315-368). Ankara: Tdk Yayınları.
- Roulet, E. (1980). Interactional markers in dialogue. *Applied Linguistics*, 1(3), 224-233.
- Ruhi, Ş., Eröz-Tuğa, B., Hatipoğlu, Ç., Işık-Güler, H., Acar, M., Güneş C., Eryılmaz, K., Can, H., Karakaş, Ö., & Çokal Karadaş, D. (2010). Sustaining A corpus for spoken Turkish discourse: Accessibility and corpus management issues. *Language resources: From storyboard to sustainability and Lr lifecycle management, Lrec May 17-24, 2010, Malta* (ss. 44-48). Retrieved From <http://lrec-conf.org/proceedings/lrec2010/workshops/w20.pdf#page=52>.
- Ruhi, Ş. (2012). The interactional functions of tamam in Spoken Turkish. *Dil ve Edebiyat Dergisi*, 10 (2), 9-37.
- Sacks, H. & Schegloff, E., A. (1973). Opening up closings. *Semiotica* 8 (4), 289-327.
- Sacks, H. & Schegloff, E. A., ve Jefferson, G. (1974). A simplest systematics for the organization of turn-taking for conversation. *Language*, 50 (4), 696-735.
- Sacks, H. (1992). *Lectures on conversation*. Oxford: Basil Blackwell.
- Schegloff, E. A., Jefferson, G., ve Sacks, H. (1977). The preference for self-correction in the organization of repair in conversation, *Language*, 53, 361-82.
- Schegloff, E. (1987). Some sources of misunderstanding in talk-in-interaction. *Linguistics*, 25 (1), 201-218.
- Schegloff, E. A. (1992). Repair after next turn: The last structurally provided defense of intersubjectivity in conversation. *American Journal of Sociology*, 97, 1295-1345.
- Schiffirin, D. (1985). Conversational coherence: The role of well. *Language*, 61(3), 640-667.
- Schiffirin, D. (1987). *Discourse markers*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Schiffirin, D. (1994). *Approaches to discourse*. Oxford: Blackwell Publishers.
- Schourup, L. (1999). Discourse markers. *Lingua*, 107, 227-265.

- Siegel, M. E. A. (2002). Like: The discourse particle and semantics. *Journal of Semantics*, 19 (1), 35-71.
- Sinclair, J. M. (1991). *Corpus, concordance, collocation*. Oxford: Oxford University Press.
- Spoken Turkish Corpus <http://stc.org.tr/>
- Traugott, E. (1982). From propositional to textual and expressive meanings: Some semantic-pragmatic aspects of grammaticalization. W. P. A. Lehmann & Y. Malkiel Y. (Haz.) içinde, *Perspectives on historical linguistics* (ss. 245-271). Amsterdam: Benjamins.
- Taylan, E. (1986). Some aspects of negation in Turkish. A. Aksu-Koç & E. Erguvanlı-Taylan (Haz.) içinde, *Proceedings of the Turkish Linguistics Conference* (ss. 159-179). İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Yayınları.
- Tura, S. (1981). *A study on negation in Turkish*. Unpublished Doctoral Dissertation. Metu, Ankara.